

Warszawa, dnia 7 listopada 2014 r.

KMP.574.31.2014.JJ

**Raport przedstawicieli
Krajowego Mechanizmu Prewencji
z rewizytacji Izby Wytrzeźwień w Bielsku – Białej
(wyciąg)**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) [dalej: OPCAT] oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 6.10.2014 r. do Izby Wytrzeźwień w Bielsku-Białej funkcjonującej w ramach Ośrodka Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym (dalej: Izba, placówka), udali się przedstawiciele Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (dalej: KMP, Mechanizm): Przemysław Kazimirski, Marcin Kusy (prawnicy), Małgorzata Molak (pedagog resocjalizacyjny) oraz Justyna Józwiak (politolog w zakresie resocjalizacji). W wizytacji wzięła również udział ekspert KMP – dr n. med. Joanna Żuchowska (specjalista chorób wewnętrznych). Ekspertyza dotycząca sprawowania opieki medycznej nad osobami w stanie nietrzeźwości w Izbie Wytrzeźwień w Bielsku Białej, sporządzona przez ekspert KMP, nie zawierała żadnych uwag i rekomendacji.

Wizytujący sprawdzili na miejscu stan przestrzegania praw osób doprowadzonych do wytrzeźwienia. Wcześniejsza wizytacja przedstawicieli KMP w tym zakresie przeprowadzona była w dniu 19.02.2010 r. Raport powizytacyjny nie zawierał wówczas żadnych rekomendacji.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- rozmowie z Iwoną Zawadowską – dyrektorem Ośrodka oraz innymi pracownikami pełniącymi dyżur w Izbie;

- oglądzie wybranych pomieszczeń placówki;
- analizie losowo wybranych kart pobytu w placówce, rejestru skarg i zażaleń, dokumentacji z zastosowania przymusu bezpośredniego;
- zapoznaniu się ze wskazanymi przez wizytujących zapisami monitoringu.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali dyrektor Izby o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jej uwag i wyjaśnień.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz użyto dalmierza do pomiaru powierzchni wybranych pomieszczeń.

Po zakończeniu wizytacji zapoznano się m.in. z: Uchwałą Nr LVIII/1329/2010 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 29 czerwca 2010 r. w sprawie likwidacji Izby Wytrzeźwień w Bielsku-Białej – zakładu budżetowego i utworzenia Ośrodka Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym – jednostki budżetowej oraz nadania jej Statutu, opiniami psychologicznymi o zdolności do pracy w izbie wybranych pracowników, Regulaminem działalności działu opieki nad osobami nietrzeźwymi w Ośrodku Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym w Bielsku-Białej, wybranymi procedurami obowiązującymi w placówce, Uchwałą Nr XLII/986/2014 Rady Miasta w Bielsku-Białej z dnia 27 maja 2014 r. w sprawie określenia wysokości opłaty za pobyt w Ośrodku Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym w Bielsku-Białej, świadectwem wzorcowania alkometru, sprawozdaniem corocznie składanym Ministrowi Zdrowia za 2013 r., Protokołem kontroli doraźnej przeprowadzonej w dniu 9.04.2013 r. przez Zespół ds. Kontroli Wewnętrznej Audytu Wewnętrznego i Kontroli Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej.

W dniu wizytacji w Izbie przebywała 1 pacjentka. Wizytujący nie przeprowadzili z nią natomiast rozmowy, ponieważ była w stanie silnego upojenia alkoholowego, który uniemożliwiał porozumiewanie się.

2. Charakterystyka Ośrodka

W 2011 r. Izba została przekształcona w Ośrodek Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym - zgodnie z Uchwałą Nr LVIII/1329/2010 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 29 czerwca 2010 r. w sprawie likwidacji Izby Wytrzeźwień w Bielsku-Białej – zakładu budżetowego i utworzenia Ośrodka Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym – jednostki budżetowej oraz nadania jej Statutu.

Pojemność Izby w dalszym ciągu wynosi 33 miejsca. Osoby nietrzeźwe umieszczane są w salach wieloosobowych, wśród których wydzielono: 3 sale dla mężczyzn (9-osobową, 7-

osobową, 6-osobową), salę dla kobiet (6-osobową), salę dla osób do lat 18 (3-osobową). Ponadto wyodrębniono również pomieszczenia przeznaczone dla osób, których zachowanie stwarza poważne zagrożenie dla ich zdrowia lub życia albo zdrowia lub życia innych osób przebywających w Izbie (5-osobowe), w którym stosowane są środki przymusu bezpośredniego w postaci unieruchomienia. Jest to sala przeznaczona zarówno dla mężczyzn i kobiet. W przypadku przebywania w niej jednocześnie kilku osób stosowane są parawany.

W Izbie wyodrębniona została tzw. sala „izolacyjna” (2 łóżka), w której umieszcza się osoby zaniedbane pod względem higienicznym. Należy zaznaczyć, że pacjenci umieszczeni w tej sali (podobnie jak pozostali), otrzymują jednorazową pościel oraz zastępczą odzież do spania. Udzielane są im również podstawowe świadczenia higieniczno – sanitarne.

Do Izby przyjmowani są mężczyźni i kobiety z terenu miasta Bielska - Białej oraz gmin, które podpisały stosowne porozumienia z Gminą Miejską Bielska - Białej o świadczenie tego rodzaju usług. Aktualnie umowy takie podpisane zostały z 59 gminami z 8 powiatów.

W Izbie zatrudnionych jest 21 pracowników, w tym 15 pozostających w bezpośrednim kontakcie z pacjentem. W ich składzie znajdują się: opiekunowie zmiany (5 etatów), kierownicy zmiany pełniący jednocześnie obowiązki depozytariuszy (5 etatów) i opiekunki zmiany (5 etatów). Opiekę lekarską nad pacjentami Izby sprawuje w dalszym ciągu zewnętrzna firma lekarska Medical z Katowic. W dniu wizytacji w skład zmiany wchodził: kierownik zmiany pełniący również funkcję depozytariusza, opiekun zmiany, porządkowa, lekarz oraz psycholog – terapeuta, przeprowadzający rozmowy profilaktyczne z pacjentami opuszczającymi Izbę.

Jak wynika z informacji zgromadzonych podczas wizytacji, wszyscy pracownicy, poza lekarzami, posiadają orzeczenia psychologiczne o przydatności do pracy w Izbie, wydane na podstawie jednorazowych badań.

Opłata za pobyt w Izbie wynosi 300 zł. Ściągalność opłat od pacjentów w 2013 r. oszacowano na 38%.

Izba podejmuje działania w zakresie profilaktyki przeciwalkoholowej i wczesnej interwencji terapeutycznej. W placówce nadal działa Zespół ds. Profilaktyki i Uzależnień. Zatrudnionych jest również 2 terapeutów uzależnień oraz 3 psychologów. Z ich pomocy może skorzystać każdy pacjent, który po wytrzeźwieniu wyrazi zgodę na indywidualną rozmowę. Ponadto każdy pacjent otrzymuje informację na temat miejsc, gdzie może uzyskać pomoc i

podjąć leczenie (adresy przychodni leczenia uzależnień, grup AA), a także broszury z zakresu problemów alkoholowych.

Utrzymała się także dobra praktyka polegająca na podejmowaniu przez Izbę działań wobec małoletnich. W każdy pierwszy poniedziałek miesiąca, w godzinach popołudniowych na terenie Izby prowadzone są spotkania trenera pomocy psychologicznej z dziećmi i ich rodzicami, którzy w miesiącu poprzedzającym spotkanie byli pacjentami Izby.

W Izbie zainstalowanych jest 21 kamer. Monitorowane są następujące pomieszczenia: pokój przyjęć, sale pacjentów, szatnia, łazienki (bez obejmowania części z umywalkami, toaletami i prysznicami; na monitorze widoczna jest tylko szafka, w której przechowywane są środki higieniczne), ciągi komunikacyjne oraz teren zewnętrzny. Obraz z kamer telewizji przemysłowej przekazywany jest na bieżąco do dyżurki. Dane z monitoringu przechowywane są do momentu, w którym dysk twardy zostanie zapełniony. Praktycznie następuje to po 3 miesiącach.

Izba dostosowana jest do pobytu osób z niepełnosprawnością. W jednej z toalet zainstalowane są uchwyty. Do wszystkich pomieszczeń prowadzą podjazdy oraz szerokie drzwi, umożliwiające wjechanie wózkiem.

3. Nieprawidłowości wynikające z rekontroli

Podczas wizytacji Izby w 2010 r. przedstawiciele KMP nie stwierdzili występowania czynników, które wskazywałyby na okrutne, nieludzkie lub poniżające traktowanie osób przebywających w Izbie Wytrzeźwień w Bielsku – Białej i nie wydali żadnych zaleceń. Izba została oceniona bardzo wysoko.

W trakcie rekontroli przedstawiciele KMP uznali, że Izba w dalszym ciągu funkcjonuje dobrze. Jednakże stwierdzono następujące uchybienia:

3.1. Z informacji przekazanych przez dyrektor Izby wynika, że podczas badania lekarskiego pacjenci zdejmują swoje ubrania, zaś po zakończeniu badania personel proponuje im odzież zastępczą (bawełnianą koszulę). W przypadku odmowy pacjenci przez cały czas pobytu pozostają tylko w bieliźnie. Teoretycznie, założenie odzieży zastępczej nie jest obowiązkowe, jednakże, po rozebraniu się do badania, pacjent nie otrzymuje swojego ubrania, chyba że stanowczo tego się domaga. Na realizację praktyki rozbierania pacjentów wskazują również zapisy Regulaminu działalności działu opieki nad osobami nietrzeźwymi w Ośrodku Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym w Bielsku-Białej (Załącznik do Zarządzenia nr 5/2011 Dyrektora Ośrodka Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym w Bielsku-Białej z dnia 3 stycznia 2011 r., dale zwany Regulaminem). Zgodnie z § 15

Regulaminu „Od osób przyjętych do Ośrodka odbiera się: ubranie i obuwie oraz wszystkie przedmioty osobiste, które należy przechowywać w depozycie, aż do momentu zwolnienia”. Następnie w § 19 „Osobom przyjętym do Ośrodka należy wydawać odzież zastępczą. Odzieży zastępczej można nie wydawać jedynie wtedy, gdy osoba przyjęta do Ośrodka kategorycznie sobie tego nie życzy. Fakt ten odnotowany zostaje w karcie pobytu pacjenta”.

Jak wyjaśniła dyrektor placówki, praktyka rozbierania pacjentów spowodowana jest względami bezpieczeństwa i higienicznymi. Jednakże, § 10 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 4 lutego 2004 r. w *sprawie trybu doprowadzania, przyjmowania i zwalniania osób w stanie nietrzeźwości oraz organizacji izb wytrzeźwień i placówek utworzonych lub wskazanych przez jednostkę samorządu terytorialnego* (Dz. U. z 2004 r. nr 20, poz. 192, ze zm., zwane dalej rozporządzeniem), stanowi: „Osobom przyjętym do izby lub placówki można wydać na czas pobytu odzież zastępczą”. Nie jest to równoznaczne ze zobowiązaniem każdej osoby przyjmowanej do placówki do przebierania się w taką odzież. Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu w tego typu przypadkach przypomina, analogicznie do sytuacji rewizji osobistych, że rozkaz rozebrania się powinien wynikać z konieczności zachowania bezpieczeństwa (patrz: wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 31 marca 2009 r. w sprawie Wiktoro przeciwko Polsce, skarga nr 141612/02).

Ponadto nakaz rozbierania się może naruszać art. 8 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, który przewiduje między innymi ochronę fizycznej i psychicznej integralności człowieka oraz poszanowanie dla jego życia prywatnego (*Artykuł 8. 1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji. 2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności osób*). Nie ma wątpliwości, iż wymóg poddania się przeszukaniu połączonemu ze zdjęciem odzieży będzie, co do zasady, stanowił ingerencję na podstawie art. 8 ust. 1 Konwencji oraz będzie wymagał uzasadnienia zgodnie z ustępem drugim, a mianowicie będzie musiał być *przewidziany przez ustawę* oraz *konieczny w demokratycznym społeczeństwie* przez wzgląd na jeden z uzasadnionych prawnie celów wskazanych w tymże ustępie. Zgodnie z ustaloną linią orzecniczą, pojęcie konieczności oznacza, iż przedmiotowa ingerencja odpowiada pilnej potrzebie społecznej oraz w szczególności, iż jest proporcjonalna do prawnie uzasadnionego celu, który w ten

sposób jest realizowany (wyrok ETPC z dnia 26 września 2006 r. w sprawie *Wainwright v. Wielka Brytania*, skarga nr 12350/04).

W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji procedura przyjęta w wielu izbach wytrzeźwień, w tym w Izbie Wytrzeźwień w Bielsku-Białej, polegająca na każdorazowym zobowiązaniu osób przyjmowanych do placówki do rozbierania z własnej odzieży, jeśli nie zachodzi taka potrzeba, jest nieprawidłowa. Wszelkie środki bezpieczeństwa (w tym przypadku rozbieranie się), wkraczające tak dalece w wolność i prywatność człowieka, powinny być ograniczone do koniecznego minimum i wyjątkowych sytuacji. W związku z tym przedstawiciele KMP zalecają zmianę zapisów Regulaminu Ośrodka tak, aby wynikało z nich, że pacjentom daje się odzież zastępczą, o ile wyrażają na to zgodę lub gdy ich własna nie nadaje się do użycia lub zagraża bezpieczeństwu.

3.2. Izba posiada wyodrębnione pięcioosobowe pomieszczenie dla pacjentów, których zachowanie stwarza poważne zagrożenie dla ich zdrowia lub życia albo zdrowia lub życia innych osób przebywających w izbie. Po przeprowadzeniu oglądu tej sali przedstawiciele KMP mają następujące uwagi:

- nie zapewnia ona właściwego metrażu, o którym mowa w § 20 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia. Zgodnie z przytoczonym przepisem pomieszczenie, w którym stosuje się przymus bezpośredni, powinno zapewniać powierzchnię nie mniejszą niż 6 m² przypadającą na osobę. Pojemność sali to 5 miejsc, zaś jej metraż wynosił 24,965 m². W związku z tym przedstawiciele KMP zalecają dostosowanie powierzchni tego pomieszczenia do wymogów określonych w rozporządzeniu;

- jak wspomniano wcześniej jest to pomieszczenie przeznaczone zarówno dla kobiet jak i mężczyzn. W przypadku przebywania w niej jednocześnie kilku osób stosowane są parawany. Ponadto pod łózkami znajdowały się miski, do których pacjenci załatwiają swoje potrzeby fizjologiczne. W ocenie przedstawicieli KMP, załatwianie potrzeb fizjologicznych do miski w obecności innych osób (szczególnie odmiennej płci), może prowadzić do poniżającego traktowania, nawet jeśli osoby te odgródzone są parawanem. Zdaniem przedstawicieli KMP praktyka taka jest niedopuszczalna ze względu na dyskomfort osoby załatwiającej potrzebę fizjologiczną oraz bezpośrednią obecność innych osób, co skutkuje naruszeniem poczucia intymności. Przedstawiciele KMP zalecają zatem umożliwienie pacjentom załatwianie potrzeb fizjologicznych toalecie, w warunkach zapewniających intymność;

3.3. Badanie lekarskie odbywa się w pokoju przyjęć usytuowanym bezpośrednio przy wejściu. W tym pomieszczeniu policjanci doprowadzający pacjentów wypełniają niezbędną dokumentację, zaś pacjenci zmieniają swoją odzież, są badani przez lekarza oraz

sprawdza się stan ich nietrzeźwości. Zamontowany jest tam parawan, który osłania pacjenta podczas badania. Jednakże w dniu wizytacji przedstawiciele KMP zauważyli, że nie był on użyty. W związku z tym badanie odbywało się na oczach wszystkich osób przebywających w tym pomieszczeniu (pracowników Izby, policjantów, przedstawicieli KMP). W związku z tym przedstawiciele KMP każdorazowo podkreślają, aby udzielanie świadczeń odbywało się poza zasięgiem słuchu i wzroku osób trzecich. W przeciwnym razie naruszane jest prawo do intymności i poszanowania godności pacjentów oraz prawo do tajemnicy medycznej.

3.4. W łazience dla pacjentów znajdują się 2 stanowiska prysznicowe usytuowane obok siebie, lecz nieoddzielone żadną ścianką i zasłoną. Takie warunki nie zapewniają intymności, jeśli w tym samym czasie korzysta z kąpielii dwóch pacjentów. Zdaniem przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji kąpiel powinna odbywać się w warunkach zapewniających każdemu minimum intymności, odpowiadających pod tym względem ogólnie przyjętym w społeczeństwie standardom, z poszanowaniem godności osobistej. W związku z powyższym wizytujący zalecają wykonanie w łazniach ścianek działowych między stanowiskami prysznicowymi oraz wyposażenie ich w zasłony tak, aby zapewnić pacjentom intymność podczas kąpieli.

3.5. Zgodnie z Uchwałą Nr XLII/986/2014 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 27 maja 2014 r. w sprawie określenia wysokości opłaty za pobyt w Ośrodku Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym w Bielsku-Białej wysokość opłaty wynosi 300 zł. Tymczasem w § 32 Regulaminu jest zapis mówiący, że „maksymalna wysokość opłaty związanej z pobytem osoby przyjętej do Ośrodka wynosi 250 zł.”. Przedstawiciele KMP zalecają zmianę przytoczonego przepisu Regulaminu tak, aby był on zgodny z powyższą Uchwałą.

3.6. W pokoju przyjęć na ścianach zawieszono plakaty o tematyce dotyczącej uzależnień, alkoholu, przemocy w rodzinie itp. W widocznym miejscu wywieszono również Regulamin Izby oraz Europejską Konwencję o Zapobieganiu Torturom oraz Nieludzkiemu albo Poniżającemu Traktowaniu lub Karaniu, a także wiele innych ważnych informacji na temat pobytu w Izbie. Pośród wielu informacji wywieszonych w dostępnych miejscach brakowało jednak adresów instytucji, do których pacjenci lub ich rodziny mogą się zgłosić w przypadku łamania ich praw. Przedstawiciele KMP rekomendowali uzupełnienie tych informacji poprzez dołączenie adresów wspomnianych instytucji.

4. Zalecenia

Na podstawie art. 19 Protokołu Fakultatywnego do *Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo*

karania, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają dyrektor Ośrodka Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym w Bielsku-Białej:

- 4.1.** zaprzestanie praktyki każdorazowego rozbierania wszystkich pacjentów;
- 4.2.** dostosowanie powierzchni pomieszczenia dla pacjentów, których zachowanie stwarza poważne zagrożenie dla ich zdrowia lub życia albo zdrowia lub życia innych osób przebywających w izbie, do wymogów określonych w rozporządzeniu;
- 4.3.** umożliwienie pacjentom przebywającym w pomieszczeniu, o którym mowa w zaleceniu 4.2., załatwianie potrzeb fizjologicznych toalecie, w warunkach zapewniających intymność;
- 4.4.** udzielanie świadczeń medycznych poza zasięgiem słuchu i wzroku osób trzecich;
- 4.5.** wykonanie w łazienkach ścianek działowych między stanowiskami prysznicowymi oraz wyposażenie ich w zasłony tak, aby zapewnić pacjentom intymność podczas kąpieli;
- 4.6.** skorygowanie w Regulaminie informacji na temat wysokości opłaty za pobyt w Ośrodku Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym w Bielsku-Białej tak, aby była ona zgodna z Uchwałą Nr XLII/986/2014 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 27 maja 2014 r.;
- 4.7.** zamieszczenie w ogólnodostępnym miejscu adresów instytucji, do których pacjenci lub ich rodziny mogą zwrócić się w sytuacji naruszenia ich praw